MAÓ: HISTÒRIA I LITERATURA

Una passejada pels carrers de la ciutat

1. Can Victori

Ell em do bon oratge
per poder enraonar
i as públic explicar
sa lliçó amb coratge.
És un curt avantatge,
que sempre pots demanar.

Ara que hi som posats
ho diré amb pulcritud,
maldant no fer cap embut...

Josep Portella, *«Modo i manera»*

2. Plaça del Príncep, 3

L'illa de Menorca ha estat molt estudiada. Com més petit és un país més llargues són les seves distàncies. Tot hi suggereix el detall. Quan s'ha pres el gust de l'erudició (de la curiositat) i de l'estudi, l'illa de Menorca ofereix un camp de lectura i d'experiència inacabables. Menorca posseeix una immensa bibliografia. És un dels llocs habitats per la nostra gent sobre el qual s'ha concentrat una més gran quantitat d'observacions de la més diversa procedència. Gairebé tota aquesta curiositat s'ha produït en l'època moderna. El fet és remarcable. Dubto que hi hagi un espai d'aquesta àrea que proporcionalment contingui una documentació més del dia i més general.

En el curs dels meus viatges a l'illa, vaig anar a parar sempre, ja posat a Maó, en un lloc deliciós per a passar l'estona d'una manera profitosa. Aquest lloc s'anomena l'Ateneu Científic i Literari. En aquesta casa, hi ha una biblioteca de més de vint mil volums, cap dels quals provinent dels vells fons teològics dels convents. En la Biblioteca Provincial, en canvi –de la qual fou bibliotecari el gran historiador Ferran Soldevila–, hi ha tones de teologia. A la biblioteca de l'Ateneu hi ha concentrat tot el que pràcticament s'ha escrit (vull dir publicat) sobre l'illa. Aquesta és una concentració important. De l'Ateneu sorgí, fa gairebé tres quarts de segle, la *Revista de Menorca*, la col·lecció de la qual, no interrompuda, potser encara –tot i que en aquests últims anys ho passà molt magre- és un vertader monument elevat a l'observació global de Menorca i amb tots els fets i judicis que ha motivat. Hi ha ben pocs fets, en el nostre país, comparables amb aquesta magnífica empresa d'una continuïtat tan respectable.

Josep Pla, *Les illes*

3. Plaça [de la] Miranda

Si contemplem el port des del mirador del Passeig d'August Miranda, a la primavera sobretot, que la terra és verda, tenim la impressió de veure una miniatura del paisatge del sud d'Anglaterra. (...) És un paisatge de turons ondulats davant les aigües manses de la profunda incisió del port. Damunt aquests turons es despleguen els prats artificials, que a la primavera són d'un verd greu i dens. Aquests prats circumden de vegades, respecten sempre, grans matolls de bosc baix, farigolars i garrigues. És un paisatge ordenat, no pas segons una geometria, sinó segons una gràcia naturals i folgada, aprofitant els accidents del terreny. Només hi manca un element de similitud amb el paisatge anglès: posseir sobre les seves ondulacions la pompa d'uns arbres vells i alts — unes alzines, uns roures col·locats amb una saviesa natural. A Menorca no hi ha arbres grans. Als prats pastura un ramat de blanques ovelles. El vent s'enduu cel enllà els núvols, que deixen damunt les ondulacions en declivi sobre el port una ombra erràtica. En l'aire hi ha una intensa olor de mar. Us trobeu mentalment desplaçat, molts quilòmetres lluny.

Josep Pla, *Guia de Menorca*

4. Carrer Nou

Un matí vaig sortir
cap a can Passarius
per comprar un ou.
Ja som partit pes carrer Nou
i arribant a can Dineret,
pos mà a sa butxaca
i trec s'ou.
Me'l mir, em cau i es romp
i surt un pollastre vestit
i tot d'una ja és partit
cap a s'Esquinxacolzos
i jo darrere ell
i ell: «Quec-que-re-quec».
Se'n va a baixamar
i jo sempre darrere ell,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Parteix cap on surt es vapor
i per cala Figuera,
i jo sempre darrera,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Dona es dret cap a la Mola
i a una vista enfora
cap a dalt un pi vola,
i jo sempre darrera ell,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Collí un gran meló
i de dins sortí un poble gran
amb catorze carrers.
Ja és partit pes carrer Major
i jo torn a córrer un poc més
anant-li sempre darrere,
i ell: «Quec-que-re-quec».

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

Sa gent sortia pes balcons
i per tots es caps de cantons,
passant per tots es carrers,
i així ja torna enrere
i volta per Cala Figuera,
i jo sempre darrera,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Arriba allà i se posa ses plomes
i jo em pos sa roba
i ja som partit darrera ell,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Se'n va devora es vapor
i cap a sa costa de Baixamar,
i jo sempre darrere ell,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Cap a s'Esquinxacolzos
i sempre darrere ell,
i ell: «Quec-que-re-quec».
Arrib a davant can Dineret
i es *barrendero* no havia passat,
i es torna a posar dins s'ou
cridant: «Quec-que-re-quec».
Jo li arrib; l'agaf
i a sa casa me'n vaig,
i me'l menj per berenar
i dins sa panxa encara canta:
«Quec-que-re-quec-quec».

Codolada des «Quec-que-re-quec»

5. Pla de la Parròquia

En Diodor va demostrar gran llestesa natural. Acabada la quarantena, va restar al servei de Mr. Weekdale, a la seva magnífica casa de Maó. Així va poder continuar l'educació, passant del català al castellà i fins i tot a l'anglès: va aprendre a dur comptes, va estudiar geografia, va llegir tractats de comerç i molts de llibres sobre l'art de navegar. Es va assabentar de les reformes endegades pel governador Kane. El mateix capità Dasi havia treballat, amb tres mil soldats de la guarnició, en el camí nou, que enllaçava els dos extrems de l'illa. Ara els menorquins podien anar en carro, tot i que eren una gent tancada, aferrada a les tradicions, i encara feien servir el caminet antic, qualcant dalt un ase. Llavors es feien ponts i camins que facilitaven l'accés a llocs i platges remotes. Els salobrars més allunyats de la mà de Déu es convertien en vergers on s'hi sembraven les llavors importades pel brigadier Kane. Amb els seus consells es criaven noves castes de bestiar, i amb els reglaments de pesca, vi, caça, cereals, etc., tot anava endavant. Port Maó, ciutat que ara havia passat a ser la capital per albergar la flota anglesa del Mediterrani, havia assolit la seva època d'esplendor. En el port s'hi feien drassanes i molls, i hi havia mercaders grecs, hebreus o italians. Arreglaven els carrers i en projectaven de nous. Un rellotge dut de Londres a la casa consistorial marcava l'hora de la modernitat.

Pau Faner, *Flor de sal*

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

6. Carrer de Sant Cristòfol

- **Palau del Governador**

Instruccions que Ramon Ballester Notj com Agent y Armador del Xabech anomenat el *Succes* ancorat en este Port de Maho prompta per anar à crusar contra los Inimichs de Se Mag.[d] (Q. D. G.), dona al Capita Jaume Soler comendant el matex, per la sua direccio.

1. El Capita Comandant del Corsari se conformerà en tot y per tot ab lo que queda ordenat en las lnstruccions [que] ly han donat en la Curia del Vice-Almirantasgo quant ha pres las Lletras de Marca è igualmente se conform arà a lo ordenat y convingui per los Articles del Acte de Armament
2. La intencio del Armador es que se facia el crus continuament sobre las Costas des Nostros Inimichs, esto es, de France y España, sempre que sia possible
3. Las Presas Francesas son de mes valor en general, y no es tant perillós el crusar sobre aquellas Costas, perque las Fragatas francesas no son de tant de camí, com lo Corsaris, ó, Xabechs Españols.
   [...]
9. Las presas que podrà fer las amerinarà per Maho mentres sia possible, altrament las podrà fer conduhir, ò, podràn anar en alguns Port Neutral, Amich, ò, Aliat.

Text de 1780 citat per Francesc Hernàndez Sanz a
"Un Corsario Menorquín (1779-1781)", *Revista de Menorca* (1924)

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

7. Camí des Monestir

Can Febrer

Un dels dons més preciosos que l'home ha rebut de son Creador és, sens contradicció, la llengua, la qual, per medi de la seua articulació i del seu so, introdueix en les ànimes de nostros semblants els mateixos conceptes, els mateixos desigs i els mateixos afectes que es troben en nosaltres. (...) Jo he intitulat aquesta obra *Principis Generals de la Llengua Menorquina* no perque considéria que aquesta llengua dèguia el seu origen a Menorca, sabent molt bé que aquesta illa fonc fundada de valencians, catalans &c, els quals hei portaren la seua llengua, qui és la mateixa que nosaltres usam, i antigament s'anomenava llemosina, sinó perque, essent feta a Menorca i per un menorquí, és adequada a la pronúncia que s'usa en aquesta illa, qui en certes paraules és algun tant diferent de la valenciana, catalana i mallorquina. No obstant que això és una cosa tan accidental que no serà obstacle perque la major part de les regles que en ella es donaran no púguien servir per uns i altres. És, doncs, no únicament per als menorquins, sinó també per als mallorquins, catalans i valencians &c que jo he treballat aquesta gramàtica, i no sols perque ténguien un mètodo per aprendre de parlar i escriure la seua llengua, sinó perque púguien aprendre més fàcilment les altres llengües vulgars de l'Europa i la llatina.

Antoni Febrer i Cardona, *Principis Generals de la Llengua Menorquina*

Can Rubió i Tudurí

Mediterrani cent per cent, el paisatge de Menorca manté una mena de reserva aristocràtica davant una eventual confusió amb altres paisatges. No és Mallorca, no és Eivissa, no és la Península. Ni tan sols es completament aquella costa catalano-valenciano-andalusa que, des de Menorca, fa vint-i-cinc segles rebé el nom litoral d'Hispània.

Illa del Mediterrani, ha conegut tots els imperis navals d'aquest mar. Fou africana amb Cartago; llatina amb Roma; altra vegada africana amb els sarraïns. Els reis de la Confederació Catalano-Aragonesa la incorporaren a la península hispànica. Fou britànica i francesa durant el segle XVIII. Tot això es palesa en la Menorca d'avui.

Però ella continua essent menorquina. Si bé ha pres una mica de tots, ha cedit ben poc del que forma el seu ésser. La seva "plàstica" típica sembla somriure davant dels canvis efímers. Tant se li'n dóna que els murs dels seus camps siguin saltats pel legionari romà o per la casaca roja de l'anglès.

Tot passa per sobre Menorca. Només hi roman el Mediterrani.

Nicolau Maria Rubió i Tudurí, *Menorca, paisatge mediterrani*

8. Plaça de Sant Francesc

Atesa la seva situació, l'aire és en aquesta ciutat sa i net. Els anglesos han traslladat l'administració judicial des de Ciutadella cap aquí a causa del port i de les fortificacions. Els carrers de la ciutat estan mal empedrats i són escabrosos. La majoria dels habitatges no tenen gaire bon aspecte. Tots estan construïts amb pedres d'arenisca i tenen tots, en comptes de finestres, únicament contrafinestres de fusta. En les cases de la gent senzilla, el vestíbul és, al mateix temps, sala d'estar i cuina. Hi ha, a més, un altre quartet separat. Tanmateix tot és molt net i polit. L'habitatge dels ciutadans rics i distingits el formen tres pisos. En el de baix, es troben els tallers, el rebost i el quartet de la servitud. El pis d'enmig és habitat per l'amo i la seva família i el pis més alt serveix per emmagatzemar el blat. També es guarden allí les provisions que el pagès, com a pagament pel lloguer de la terra, ha de donar en forma de productes del camp. En comparació amb les cases, les esglésies són molt formoses. Hi ha aquí una catedral en què més de quaranta capellans hi tenen prebendes, encara que no molt lucratives.

A més, trobem a la ciutat un convent de Carmelites i un de Franciscans per a monjos, així com un convent per a les monges de Santa Clara. En les esglésies de Maó no es deixa entrar gaire la llum del sol. No obstant, compensen la manca de claredat amb algunes llànties que provoquen en aquest crepuscle un sant temor. Els grecs que de fa temps vivien per aquí, tenien permís de construir la seva pròpia i petita església, amb l'ajut de l'emperadriu russa que mantenia aquí un cònsol. Però ells, igual que els jueus, han hagut d'abandonar l'illa després que el duc de Crillon l'ha conquerida. L'hospital rus a dalt del cap de la Mola fou esbucat durant el setge i han posat allí una bateria. Els jueus també tenien en temps una sinagoga. Pel seu cantó, als anglesos, se'ls ha donat una església catòlica per al seu propi ús. L'ajuntament no és de bona presència i, per la seva banda, la casa del governador és un edifici vell amb un aspecte lamentable, encara que val a dir

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

que des de dalt dels penyals on és ubicat té una fantàstica vista sobre el port i la drassana. Al peu del penya-segat hi ha un bell moll, en els magatzems del qual es guarden les mercaderies.

C.F.H Lindemann, *Descripció geogràfica i estadística de l'Illa de Menorca* (1786)

9. S'Arraval

Resolució XV

I per quant és necessari, a fi que la Sociedat puga començar ses operacions, fixar el lloc que ha de servir per depòsit de los llibres i nominar les persones que han de ser empleades per la Sociedat, havem determinat (baix de totes les disposicions i condicions expressades en les resolucions III i IV i sens que sia necessari consentiments unànime per mudar-ho) lo següent:

1º Que el lloc per depositar los llibres i altres efectes de la Sociedat serà la estància o apartament de baix a ont actualment habita el Dr. Joan Ramis i Ramis, en casa del Dr. Bartomeu Ramis, en el carrer anomenat La Arraval.
2º Que el Dr. Joan Ramis serà secretari i bibliotecari ordinari.
3º Que el Sr.Vicent Caules serà secretari extraordinari.
4º Que el Dr. Pere Ramis serà bibliotecari extraordinari.
5º Que el Sr. Andreu Hernandes serà comissionat de la Sociedat.
6º Que el Revd. Josep Missó serà tresorer de la Sociedat.

Registre de la Societat Maonesa

BRUTUS: (Sol) Anau a descansar, romans, sense virtut,
vosaltres qui adorau la vostra esclavitud.
Viviu, viviu en pau amb vostros cruels tirans:
ells vos lo premiaran, ja lo veis bé, romans.
Brutus no lo podrà; en va l'imaginau!
Brutus descansarà quan ell se veu esclau?
Quan mir, ple de dolor, la trista pàtria mia
de Tarquino i sos fills sofrir la tirania?
No, no! Morir, primer que suportar tal sort:
vida sens llibertat no és vida, sí que és mort.
Morim, doncs! Mes detén, Brutus, el teu furor:
sens dubte et guarda el cel per un instant millor.
El reine dels tirans no sempre durarà:
la força l'ha format, ella lo destruirà.
Mes conserva escondits tos nobles sentiments:
el temps vindrà breument en què els faràs patents.
El cel ja ha començat a demostrar la ira

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

que d'estos vils tirans la crueldat l'inspira.
En diverses faccions ma pàtria es divideix,
tot comença a sentir el braç qui l'oprimeix:
los més nobles romans aguarden ocasió
per fer patent al món la sua indignació;
de Roma el nom sagrat fet vil a les nacions
amb tantes crueldats, amb tantes traïcions,
tots dignes motius són per moure los romans
a demanar venjança, a treure los tirans.
Lucrècia en est instant ha dat un cop mortal
a la glòria, a l'honor d'aquest tirà fatal.
Ella el farà avorrir amb esta rara acció,
un tirà odiós no pot subsistir, no.
Espera, Brutus, pues, d'una millora sort
una vida més digna o una més noble mort.
Àrbitre de la tua el Cel no et va formar;
Roma solament lo és, ella la't va donar.
Si intentes, pues, morir, que la mort teua sia
el últim cop mortal que rep la tirania.

Joan Ramis, *Lucrècia*

XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

10. Plaça del Bastió i carrer de sa Comèdia

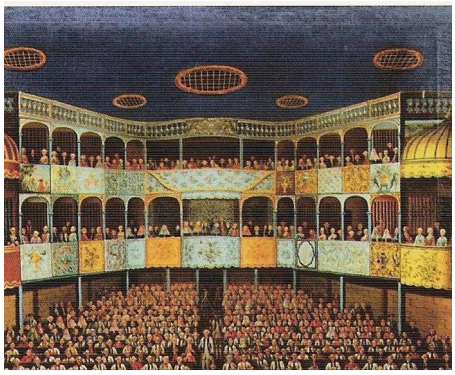

"Répresentation de "Le malade imaginaire" au Theatre de Mahón sous la domination française pendant le Gouvernement du Comte de Lannion vers l'année 1760"

[...] Es tracta d'una visió completa del teatre amb el seu escenari i sala servint de punt d'unió i de referència de la llotja del Governador i el seu oponent, que figuren a la dreta o a l'esquerra segons quin sigui el punt d'observació.

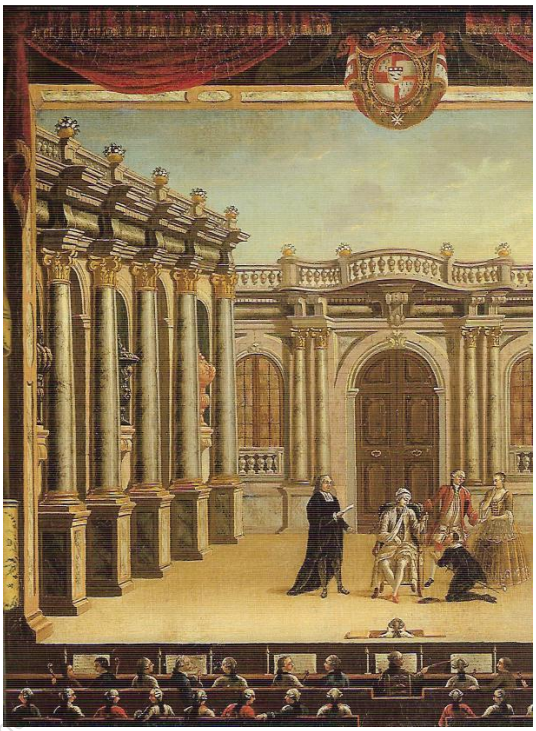

[...] Tal i com està pintat, sembla que ha de tenir unes dimensions petites; però es pot fer perfectament el recompte de la gent que ocupa allò que avui anomenam pati de butaques i resulta que té quinze fileres amb tretze persones assegudes a dreta i esquerra en cadascuna d'elles, de manera que multiplicant quinze per vint-i-sis ens dóna un total de tres-cents noranta seients de cabuda, tot i que és veritat, tal i com es veu al primer quadre descrit, que els seients estaven formats per bancs on el personal podia apinyar-se, tot i que la pintura no dóna sensació d'amuntegament. En aquest quadre predomina el color blau del cel ras guarnit amb els daurats dels forats de ventilació o sortida d'aire. El teatre té dos pisos i està coronat per una balustrada, pintada en or, com també hi està tota la fusteria de les llotges. Aquestes estan guarnides en la seva totalitat amb bells domassos de colors variats i clars que proporcionen una nota alegre al quadre i fan recordar les precioses teles que posseïen les cases menorquines, l'existència de les quals coneixem no només pels exemplars que actualment es conserven sinó també pels inventaris de l'època. En aquestes llotges, totalment ocupades, s'hi veuen molts cavallers i algunes senyores vestides a la francesa. Entre l'element femení predominen, naturalment, les senyores vestides a la menorquina.

Maria Lluïsa Serra, "Datos para la historia del teatro en Mahón", *Revista de Menorca* (1962)

Maó: història i literatura XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics

11. Carrer de ses Moreres

– Ara m'ho explicaràs tot. Com a esperit o com a home em diràs d'on vau treure les pedres rogenques per fer l'empedrat del carrer.

– Jo només obeïa els manats del mestre i si no ho feia m'apallissava. Un cop, per portar-li una eina que no corresponia em volia llançar al port...

– No t'enredis i contesta el que t'he demanat.

– Empedràvem els carrers, sí. Jo anava a cercar les pedres amb un carretó pels volts de la ciutat. Caramulls de pedres que trabucàvem enmig del

carrer i les fèiem arribar al mestre que les col·locava amb força destresa. Un capvespre se'ns acabaren les pedres. I quedaven un parell d'hores de llum. El mestre es posà fet una fera.

— Si no em portes pedres d'aquí a mitja hora pots acomiadar-te de la feina.

— Però on puc trobar pedres jo, d'aquí a mitja hora?

— Apanya-te-les com vulguis. Però porta-les abans no acabi les que em queden.

Vaig agafar la mula i el carretó i vaig dirigir-me al cementiri anglès abandonat. Malgrat que les parets que l'encerclaven havien caigut i que era un lloc en el qual jugaven els infants, la bístia reculà. La vaig fuetejar, vaig baixar del carretó i la vaig estirar per les brides però la bístia no volia entrar de cap de les maneres al cementiri. S'estava fent fosc. El sol feia una bolla rogenca sobre les aigües parades del port. Vaig traginar les lloses de les tombes i les vaig anar posant dins el carretó.

Joan Pons, «L'enigma de les pedres rogenques» (dins *No cregui el que diuen de mi*)

12. Torre dels dragons

Amb el tombant de segle, el moviment teatral no minva. Es destaca llavors la figura de Vicenç Albertí i Vidal (1786-1859), que tradueix i adapta un gran nombre (més de 30) d'obres teatrals de Molière, Goldoni, Metastasio i d'altres dramaturgs italians, francesos i castellans. Aquestes obres, escrites en llengua literària amb un cert nombre de formes particulars menorquines, eren representades, i sovint el lloc de l'acció, els noms i alguns detalls són adaptats a l'ambient menorquí. [...] El teatre menorquí d'aquest període és l'únic escrit en la nostra llengua que segueix la tònica europea.

Jordi Carbonell, «La cultura a Menorca» (*Serra d'Or* 11, novembre de 1964)

ROSAURA: Cert! Si fos nada a París, valdria alguna cosa més! Jo m'aprecii de ser d'un país a ont reina el bon gust tant com en qualsevol altre. Maó replega tot lo bo de les nacions estrangeres i deixa lo mal. Esto és el motiu per què tothom s'enimora del bon estar que hi fa. Aquest francès no me desagradaria, si no fos tan afectat. Jo tem que les sues paralules no sien totes estudiades, que sia

vertaderament sincero, i que a la fi no sia més variable que l'anglès, que si aquest no promet amar-me anant-se'n d'aquesta ciutat, aquell no comència a disgustar-se del meu amor, essent encara en ell.

Vicenç Albertí i Vidal, *La viuda astuta* (Acte I, escena XVIII)

13. Es Cós

Un dissabte del mes d'octubre del 1754, la consolessa Irini, la bella i fidel esposa de Theodoros Alexiadis, cònsol de Rússia a Maó, va obrir els salons de la casa que acabaven de construir al Cós de Gràcia, un modern i ben traçat carrer de la nova eixampla de la ciutat. La finca ocupava dos trasts de cinc metres cadascun, amb una façana que presentava cinc obertures en els tres pisos edificats. A la planta de baix, un escut damunt la porta d'entrada indicava que allí hi vivia el cònsol de Rússia. En el primer pis, una porta balconera s'obria a un balcó lleuger i elegant, amb barana de ferro forjat.

El Cós esdevenia el símbol del nou urbanisme que s'havia iniciat amb l'expansió propiciada pels anglesos i constituïa un exemple de l'embranzida d'aquella ciutat que s'estenia més enllà de les velles muralles: pel Portal de Dalt, amb l'Arraval de Sant Antoni; pel cap del Cós, amb el passeig del Reial Hannover; pel Portal Nou, amb l'Arrevaleta; i pel pont de Sant Cristòfol o del Monestir, amb el carrer del mateix nom. (...)

Pel que fa a la casa dels Alexiadis, la seva fàbrica era sòbria, i sumptuosa la seva decoració, especialment la del saló dels miralls que, en el primer pis, amb sortida sobre el balcó central, presentava uns frescos al sostre de Giuseppe Chiesa, un pintor que, procedent de Liorna, havia arribat a Maó l'any 1728.

El cònsol i la consolessa havien preparat la festa amb gran interès. Aquell dia, no sols mostraven als seus amics la nova casa que s'havien construït, ans també celebraven la inauguració de l'església que, en aquell mateix carrer, havia aixecat la colònia grega per subscripció popular.

Josep Maria Quintana, *Els Nikolaidis*

14. Església de la Concepció

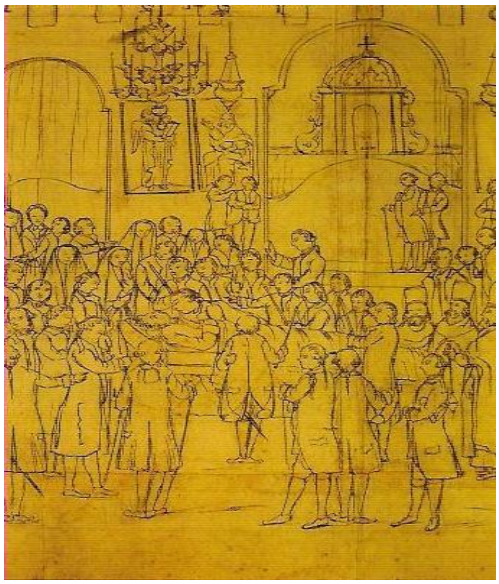

Aquí reposa el cos del noble rus Andreas, fill de Gregorios Spiridoff, que ha servit la flota imperial russa amb el càrrec de Major, com ajudant de son pare el cavaller Spiridoff, Almirall i Generalíssim d'aquella. Nasqué l'any 1750 el primer dia de setembre. Morí l'any 1769 el dia 21 de novembre, als 19 anys i 2 mesos. Morí durant l'estança aquí de la flota Russa dirigida vers l'Arxipèlag per l'esmentat Almirall i cavaller Spiridoff.

Tu has mort i ets plorat pel teu pare i els teus amics, però les teves despulles resten enterrades en terra amiga.

La teva tomba pregonarà les gestes de Caterina (la Gran) i ensenyarà la nova vida dels argonautes russos.

Làpida d'Andreas Spiridoff

XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022

15. Carrer de Gràcia, 53

Maó: història i literatura

LA LLAR

A la ciutat alegre de Maó,
la meva ciutat blanca,
veuràs a cada casa dos forats
amunt de la façana,
on el paleta penja la bastida,
amor de cordes clares.

És el lloc on, cada any, les orenetes
van a refer llurs nius i llur estada.
Cada casa en té dos,
i les dels rics
en tenen tres i quatre.

Dos en tenia, dos, la nostra,
ni baixeta ni alta...

Gumersind Gomila, «La llar» (*Els ocells morts*)

16. Carrer d'Anuncivay

Aquest matí, quan estava a punt de cloure el relat de l'experiència viscuda aquells dies de 1913 i de 1914, he decidit acostar-me al carrer d'Anuncivay per veure la casa que, el 1808, havien aixecat Jordi Nikolaidis i Caterina Font. Tancada d'ençà la mort de Maria Carbonell, succeïda el 1915, acaba de ser venuda a un comerciant que, amablement, me n'ha obert les portes. Era buida. Absolutament buida. I no hi he pogut trobar cap vestigi material dels Nikolaidis ni dels Clark.

Morta la mare, Víctor Clark traslladà la seva residència a Palma, i Jordi va seguir vivint a Barcelona, on residia de feia ja molts anys. Cap dels dos va tornar a Menorca mai més, i amb el pas del temps van anar liquidant el patrimoni immoble de la seva família. Tampoc van tenir descendència i avui el seu llinatge s'ha perdut. Ningú a Maó duu ja els cognoms Nikolaidis o Clark.

I torno a la casa que, com deia, he anat a veure aquest matí. Observada des del carrer, preserva encara la seva bellesa, sòbria i altiva alhora, i és per a l'espectador el testimoni mut d'un temps i d'un món que han desaparegut. Ja no acull, certament, vetllades musicals, ni *soirées* dedicades als clàssics. No allotja tampoc entre els seus murs hàbils mercaders, navegants arriscats o rics industrials amb les seves acomodades famílies. Entre les seves escrostonades parets no hi ha res que sigui originari de l'època, i ningú no sap què s'ha fet del piano que Otter i Kyburz van construir per a Caterina Font. Tanmateix, els sostres mantenen encara prou nets els frescos que pintà Giuseppe Tubucchi sota les regles estrictes d'un contracte d'exclusivitat.

En enfilar la gran escala que arrenca de l'entrada per pujar al primer pis, m'ha semblat, ai!, que m'havia de topar forçosament amb la jove consolessa Caterina que, riallera i enjogassada, sortia de l'alcova i quedava dreta al replà; d'on, aixecant només els ulls, contemplava gojosa el sostre que cobria la caixa de l'escala amb una representació de dos genis alats, la Fama i el Comerç, situats en un medalló circular vorejat de palma i de branques de llorer. Jo també he mirat cap dalt, com la Jove consolessa, i mentre ho feia m'ha semblat escoltar una sonata que algú interpretava al piano, però tot era fruit de la meva

fantasia. Després he observat el medalló i he vist que, al bell mig, hi seguia figurant una àncora, envoltada per una llegenda escrita en llatí, extreta del Llibre IV de l'*Eneida*, encara que amb el text lleugerament alterat: *Mobilitate viget viresque adquirit navigando*, proclamava contundent en una clara al·lusió a l'ofici del propietari que va construir la casa. I ha estat en contemplar l'al·legoria del Somni a l'habitació on van néixer Bruna Nikolaidis, el 1809, i Daniel Clark, el 1840, quan he pres consciència de com ens havíem allunyat d'aquell petit univers que eslava orgullós d'ell mateix i era conscient que assumia un paper en la Història.

En sortir, he seguit caminant pel carrer d'Anuncivay, ple de sòbries façanes amb un clar regust anglès —les persianes verdes de llibret a l'exterior i, dedins, les vidrieres blanques de guillotina—, fins arribar a la plaça del Príncep, dedicada avui a José Antonio Primo de Rivera, on he contemplat la superba estructura de la casa Soler.

Josep Maria Quintana, *Els Clark*.

XVII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics - 5 de novembre de 2022
Maó: història i literatura

Organitzat per:

Grup d'Estudis Etnopoètics
Societat Catalana de Llengua i Literatura
IEC

Amb la col·laboració de:

Universitat de les Illes Balears
Institut d'Estudis Catalans
Universitat d'Alacant Universidad de Alicante
Institut Menorquí d'Estudis
Consell Insular de Menorca
Universitat Rovira i Virgili